

ВІДГУК

офіційного опонента про дисертацію Матвієнко Тетяни Олександрівни на тему «Земства України на тлі суспільно-політичних процесів доби Центральної Ради (березень 1917 р. – квітень 1918 р.)» подану на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01. – історія України.

1. Актуальність проблеми

Проблемі організації, послідовного впровадження та реорганізації земств як органів місцевого самоврядування, їх функцій та різноманітних сфер життєдіяльності від появи в українських губерніях Російської імперії (1865р.) і до періоду становлення української державності у формі УНР (1917 р.) присвячено значну кількість історичних праць.

Сучасна українська історіографія, застосовуючи новітні методи і концептуальні підходи історичного пізнання, розширює фактологічне поле, наповнюючи його новим змістом. Соціальна проблематика завжди була актуальною для вивчення, а в умовах сучасної України, в якій впроваджуються заходи щодо децентралізації, подібні історичні дослідження набувають і практичного змісту. Адже досягнення реальних фінансових перспектив територіальних одиниць і громад дасть змогу забезпечити належне виконання покладених на них функцій та перенести основну вагу управлінського процесу на місцевий рівень для більш мобільного та продуктивного виконання завдань з метою задоволення потреб населення. В цьому ракурсі дисертаційне дослідження Т.О. Матвієнко є надзвичайно актуальним і таким, що надає процесу створення українських органів місцевої влади своєрідної історичної значущості.

У дисертаційній роботі проаналізовано вплив суспільних і політичних процесів в Україні доби Центральної Ради (березень 1917 р. – квітень 1918 р.) на земства та їх зворотній вплив на суспільно-політичні перетворення та українське державотворення того історичного періоду.

Аналіз робіт сучасних дослідників, праць учених з української діаспори свідчить, що ця проблема досліджувалася ними переважно в контексті боротьби за встановлення влади Рад в Україні або ж становлення української держави. Дослідники земств певних регіонів України зосереджують увагу на місцевих особливостях їх еволюції під впливом загальноукраїнського суспільно-політичного контексту. Таким чином, актуальність винесеної в назву дисертації проблеми визначається станом її дослідження на теперішній час.

Виходячи зі сказаного вище, актуальність теми дослідження Матвієнко Тетяни Олександрівни не викликає заперечень.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і новизна.

Отримані в дисертації результати і положення, що винесені до захисту, є достатньо обґрунтованими з низки причин, на які ми вкажемо нижче:

1. Обґрунтування хронологічних меж дисертації, які подає автор.

В якості меж виступає існування Центральної Ради, спочатку як громадської організації після Лютневої революції і до перевороту Павла Скоропадського 29 квітня 1918 року. Зasadничі державотворчі документи, якими є Універсали Центральної Ради в якості своєрідних періодів надають дисертації більш чіткої структури і не викликають сумнівів.

2. Чітке формулювання об'єкту, предмету, логічне визначення мети і завдань дозволили автору сконцентрувати увагу на всебічному розгляді земств як явища і їхньої послідовної трансформації під впливом зовнішніх обставин.

3. Авторка дисертації доволі успішно впоралася із поставленою метою, повно проаналізувавши вплив суспільно-політичних чинників на процеси демократизації земств України та їх зворотнього впливу на суспільно-політичні трансформації доби Центральної Ради, визначивши головні чинники, що впливали на хід і результати виборчих кампаній до земств, визначила вплив Жовтневого перевороту 1917 року в Петрограді на земства України, дослідила

наслідки агресії більшовицької Росії в Україну кінця 1917 року–початку 1918 року для земських органів УНР.

4.Авторкою дисертації була проаналізована велика кількість наукової літератури з проблеми дисертаційного дослідження. Історіографічний аналіз матеріалів різних історичних етапів розвитку нашої держави дозволив дослідникові відобразити весь спектр підходів до проблеми та визначити власну авторську позицію, яку можна вважати цілком ґрунтовною. У цілому, історіографічний огляд, зроблений дисертанткою, засвідчує оригінальність проблематики, переконливо доводить необхідність подальшої розробки даного кола проблем.

Відзначаючи широкий спектр використаних опублікованих джерел (нормативно-правові акти, тематичні збірники документів і матеріалів; архівні матеріали; матеріали періодичної преси; наративні джерела (мемуари) слід звернути увагу на залучені архівні матеріали, значна частина яких була вперше введена до наукового обігу. Так, дисертанткою були досліджені матеріали Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України), Державному архіві Російської Федерації (ДАРФ), Центральному державному архіві громадських об'єднань України (ЦДАГО України), а також регіональних державних архівів міста Києва (ДАК), Київської (ДАКО), Полтавської (ДАПО), Харківської (ДАХО).

У цілому, оцінюючи стан джерельної бази досліджуваної проблеми, слід відзначити, що використані історичні джерела хронологічно повно охоплюють період, який аналізується у дисертації. Тематично, матеріали також досить різнобічні. І Розділ дисертації суттєвих заперечень не викликає.

1.У II Розділі дисертації «Земства України: від створення Української Центральної Ради до її Першого Універсалу». У підрозділі 2.1. «Земства України в контексті формування місцевих органів влади Тимчасового уряду» констатується еволюція земств, які зі звичайних місцевих господарських органів, на початку XX століття почали претендувати на участь у політичному житті країни. У підрозділі 2.2. «Стихійна демократизація земств України»

проаналізовано ті виклики, які постали весною 1917 р. перед земствами як соціальними інститутами. Головний з них полягав у тому, що склад гласних земських зібрань, сформований до революції, не представляв інтересів усіх прошарків сільського населення і їх сподівань на демократичні перетворення в країні. У III Розділі дисертації «Земства України між Першим і Третім Універсалами Центральної Ради» дисертант розкриває головні аспекти боротьби між Тимчасовим урядом та «сепаратистською» з їхньої точки зору, Центральною Радою і тим місцем, яке в цьому протистоянні займали земства. У підрозділі 3.1. «Земства України: між Тимчасовим урядом та Центральною Радою» наголошено, що еволюцію земств України влітку-восени 1917 р. потрібно розглядати в контексті протистояння між двома центрами боротьби за владу на українських теренах. Цінною та науково цікавою є інформація підрозділу 4.1 «Більшовицький збройний переворот у Петрограді і земства України», в якому автор доводить, що земства стали на бік УЦР, яка 7 листопада 1917 року в III Універсалі проголосила УНР у складі демократичної Росії і перебрала владу в Україні на себе.

2. Використання різних загальнонаукових та спеціально-історичних методів дозволило здобувачці запропонувати логічну структуру дослідження, що, у свою чергу, обумовило ґрунтовність висновків. Дослідження ґрунтується на принципах об'єктивності та історизму. За допомогою багатого методичного апарату, як-от: історико-генетичного методу, історико-порівняльного, історико-типологічний, історико-системний, ретроспективного, статистичного та деяких інших Т.О. Матвієнко вималювала чітку картину функціонування земств в досліджуваний період.

Новизна дисертаційного дослідження полягає у наступному:

1. У дослідженні вперше комплексно проаналізовано вплив суспільно-політичних чинників Української революції на еволюцію земств України доби Центральної Ради.

2. До наукового обігу введено неопубліковані архівні матеріали Міністерства внутрішніх справ Тимчасового уряду, Головного управління у справах місцевого господарства Міністерства внутрішніх справ (МВС), місцевих органів виконавчої влади та самоврядування, політичних партій, громадських організацій, спогади, листівки, які відтворюють історію земських органів України за доби Центральної Ради.
3. Проаналізовано процеси їх демократизації земств в контексті суспільно-політичних подій того часу.
4. Визначено причини підтримки переважною більшістю земств України створеного після повалення російського самодержавства Тимчасового уряду.
5. Уперше в сучасній історіографії комплексно проаналізовано вплив на земства України суспільно-політичних процесів після проголошення в листопаді 1917 року Української Народної Республіки та в січні 1918 року – її незалежності.
6. Доведено, що відновити повноцінну діяльність земських органів після відновлення за допомоги австро-німецьких військ влади Центральної Ради на території УНР не вдалося. Проаналізовано причини безпорадності Центральної Ради в цьому сенсі та її суспільно-політичні наслідки для неї.
7. Матеріал дослідження опрацьований якісно, послідовно, логічно. Основні положення роботи аргументовані й мають самостійний характер. Усе це може свідчити про високий науковий рівень дисертації, уміння авторки робити логічні та наукові висновки.
8. Структура дисертаційного дослідження, назви розділів та підрозділів є достатньо продуманими та логічними і відповідають меті та конкретним завданням, що поставлені здобувачкою. Оформлення роботи відповідає вимогам Атестаційної колегії Міністерства освіти і науки України.

Отже, вважаємо, що отримані в дисертаційному дослідженні результати та положення, які винесені до захисту, є у повній мірі достовірними та обґрунтованими.

3. Повнота викладення результатів дослідження в опублікованих працях.

Основні положення дисертації Т.О. Матвієнко висвітлено в 17 авторських публікаціях: 8 публікаціях (6 – у наукових фахових виданнях України, занесених до реєстру переліку наукових фахових видань МОН України, 1 – у науковому фаховому виданні України, яке входить до міжнародної наукометричної бази РИНЦ, 1 – у зарубіжному науковому фаховому виданні, яке входить до міжнародних наукометричних баз Index Copernicus, academia.edu, Google Scholar, RS Global), 9 тезах наукових конференцій.

Загалом, результати дисертаційного дослідження Т.О. Матвієнко достатньо повно відображені у наукових публікаціях та виступах на конференціях. Опубліковані статті не дублюють зміст попередніх. Основні положення дисертації ідентичні змісту автореферату.

4. Наукова і практична значущість результатів дисертаційного дослідження здобувача.

Наукове значення дисертації в цілому та висновків здобувачки полягає в тому, що на основі широкого кола джерел та літератури з використанням загальнонаукових та спеціально-історичних методів комплексно та виважено розкрита діяльність земств впродовж всього існування Центральної Ради.

Практичне значення роботи, на наш погляд, полягає в тому, що зібраний матеріал, його аналіз і висновки можуть бути використані вченими для подальших досліджень революційних подій 1917–1918 років в Україні; викладачами шкіл і закладів вищої освіти під час підготовки лекцій і спецкурсів із новітньої історії України, історії держави та права України,

політології, державного управління. Тобто, не викликає сумнівів практичне і наукове значення роботи.

5. Зауваження.

Не зважаючи на загальну високу оцінку дисертаційного дослідження, у дисертації наявні, на наш погляд, деякі недоліки. Тому вважаємо за необхідне висловити автору свої зауваження і побажання.

1. Не дуже обґрунтованими, на наш погляд, є територіальні межі дослідження, а саме, 9 губерній, з яких складалася територія УНР відповідно до III Універсалу. Між тим, до 7(20) листопада 1917 р. під фактичною юрисдикцією Центральної Ради перебувало 5 губерній і, на нашу думку, в контексті цих територіальних змін доречно було вибудовувати структуру дисертації.

2. На с. 7 автореферату вказано, що при підготовці дисертації використовувалися матеріали Державного архіву Житомирської області (ДАЖО), в той час, як сама дисертація не містить посилання на зазначений архів.

3. На с. 226 вжито некоректний термін стосовно Харкова та України станом на лютий 1918 р. – «яке діяло в першій столиці Радянської України». Харків був проголошений столицею УСРР в грудні 1919 р.

4. На с. 226 – 227 невірно вжиті власні назви населених пунктів Харківщини які мають писатися в називному відмінку як: «Золочів», «Руська Лозова», «Циркуни».

5. Хотілося б дізнатися про роль земств у русі опору більшовикам взимку-навесні 1918 р. – чи взяли провідні діячі земств хоч у одній із 9 губерній участь у повстанському русі? Або обмежилися лише деклараціями про підтримку УНР та несприйняття більшовиків?

Загалом висновки та результати дослідження надані в роботі, цілком переконливі й виважені. Саме тому вказані зауваження не применшують наукової та практичної значущості роботи.

6. Загальний висновок.

Перелічені зауваження не впливають на загальну високу оцінку дисертаційного дослідження Т.О. Матвієнко «Земства України на тлі суспільно-політичних процесів доби Центральної Ради (березень 1917 р. – квітень 1918 р.)» Здобувачка, проаналізувавши велику кількість різноманітних джерел та наукової літератури, повноцінно охарактеризувала особливості розвитку земств України у березні 1917 року – квітні 1918 року.

Отже, дисертація Т.О. Матвієнко «Земства України на тлі суспільно-політичних процесів доби Центральної Ради (березень 1917 р. – квітень 1918 р.)», подана на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук, - це завершене, самостійне наукове дослідження, яке робить істотний внесок у вивчення історії України.

Дисертаційне дослідження Т.О. Матвієнко «Земства України на тлі суспільно-політичних процесів доби Центральної Ради (березень 1917 р. – квітень 1918 р.)» за змістом та оформленням відповідає вимогам Атестаційної колегії міністерства освіти і науки України до кандидатських дисертацій, а її авторка Матвієнко Тетяна Олександрівна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01. – історія України.

Офіційний опонент

доцент кафедри соціальних і
гуманітарних дисциплін

Національного університету

цивільного захисту України

кандидат історичних наук, доцент

М.І. Харламов

Особисті підписи
інспектор
22.12.2018 р.

Відзвук державно: 26.02.2019
Генер. секретар